

ДІАХРОНІЙНА КОГНІТИВНА КАРТА ЛІНГВІСТИЧНОГО ТЕРМІНА ЯК ТЕРМІНОГРАФІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ

Казими́рова І. А.

*кандидат філологічних наук, доцент,
старший науковий співробітник відділу граматики і наукової термінології
Інститут української мови Національної академії наук України
вул. Грушевського, 4, Київ, Україна
orcid.org/0000-0001-6309-0363
kazytyrovai@gmail.com*

Ключові слова: *термін, історичне термінознавство, когнітивно-дискурсивне термінознавство, когнітивне картографування, історичний словник лінгвістичних термінів.*

Проаналізовано здобутки когнітивно-дискурсивного напрямку дослідження лінгвістики в царині теорії когнітивного картографування. У сучасному мовознавстві когнітивну карту слова розглядають як: 1) відображення найуживаніших контекстів слова; 2) констатацію всіх напрямів, за якими йдуть перетворення семантики слова; 3) рекомендацію до повнішого лексикографічного представлення значень слова тощо. Підґрунтям побудови когнітивної карти постають процеси категоризації, а карта має вигляд ієрархічної структури, що її зазвичай візуалізують у вигляді орієнтованого графа. Теорію когнітивної карти розвинуто в когнітивному термінознавстві. Дослідники вважають, що для створення когнітивної карти потрібно виокремлення базових (вузлових) концептів, що фрагментують предметну галузь спеціального знання; виявлення базових ознак, що є критеріями категоризації; групування концептів з аналогічними ознаками в певні категорії-рубрики цієї дисципліни; побудова фреймової схеми окремих фрагментів і всієї структури науки загалом. Показано, що ідея когнітивної карти в сучасній українській лексикографії відображена в теорії портретування слова.

Упроваджено в науковий обіг поняття «діахронійна когнітивна карта лінгвістичного терміна» й на прикладі терміна фонетика описано такі його складники: 1) термін – номінант терміноконцепту та / або його дефініція; 2) етимологія терміна; 3) перша фіксація в лінгвістичних джерелах (за можливості); 4) діахронія концептуалізації терміноконцепта – формальної та семантичної; 5) діахронія категоризації терміноконцепту – лексичної, граматичної та модусної; 6) текстове представлення терміноконцепту в діахронії; 7) модель внутрішньо- та міжгалузевих системних зв'язків терміноконцепту.

Показано, що діахронійна когнітивна карта лінгвістичного терміна – це важливий етап підготовчої роботи з укладання історичного словника лінгвістичних термінів.

DIACHRONIC COGNITIVE MAP OF LINGUISTIC TERM AS A TERMINOGRAPHIC TOOL

Kazymyrova I. A.

*Doctor of Philological Sciences, Associate Professor,
Senior Researcher at the Department of Grammar and Scientific Terminology
Institute of the Ukrainian Language of the National Academy of Sciences of Ukraine
Hrushevskyyi str., 4, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0001-6309-0363
kazymyrovai@gmail.com*

Key words: *term, historical terminology, cognitive-discursive terminology, cognitive mapping, historical dictionary of linguistic terms.*

The achievements of the cognitive-discursive paradigm of linguistics research in the field of cognitive mapping theory are analysed. In modern linguistics, the cognitive map of a word is considered as 1) a reflection of the most common contexts of the word; 2) a statement of all areas followed by the transformation of the word semantics; 3) a recommendation for a fuller lexicographic representation of word meanings. The basis for constructing a cognitive map is the processes of categorisation, and the map has the form of a hierarchical structure, it is usually visualised as a directed graph. The theory of the cognitive map is developed in cognitive terminology. Researchers consider that the creation of a cognitive map requires the separation of basic (nodal) concepts that fragmenting the subject area of specialised knowledge; the identification of essential features that are criteria for categorisation; clustering concepts with similar characteristics to specific categories-rubrics of the category of this discipline; construction of the frame scheme of separate fragments and all structure of science as a whole. It is shown that the idea of cognitive maps in modern Ukrainian lexicography reflected in the theory of words portraiture.

The concept “diachronic cognitive map of a linguistic term” has been introduced into scientific usage and the following components have been described on the example of the term phonetics: 1) term – nominee of a term concept and/or its definition; 2) etymology of the term; 3) the first fixation in linguistic sources (if possible); 4) diachrony of conceptualisation of the term concept – formal and semantic; 5) diachrony of categorisation of the term concept – lexical, grammatical and modus; 6) textual representation of the terminological concept in diachrony; 7) model of intra- and intersectional system connections of the terminological concept.

It is shown that the diachronic cognitive map of a linguistic term is an essential stage of preparatory work on compiling a historical dictionary of linguistic terms.

Протягом останнього десятиліття в когнітивній лінгвістиці загалом і в когнітивно-дискурсивному термінознавстві зокрема дослідники активно розвивають теорію когнітивного картографування. Термін *когнітивна карта* запровадив американський психолог Е. Толмен у 1948 р. як образ просторового оточення. Результати експериментів, що їх дослідник проводив над щурами, опубліковано в книзі «Когнітивні карти у щурів і людини» [1]. Експеримент полягав у тому, що голодну тварину поміщали біля входу в лабіринт, у якому було сховано приманку. Дослідника цікавило, яким шляхом щур пересуватиметься лабі-

ринтом, щоб дістатися їжі. Ідучи лабіринтом, тварини поступово віднаходили найкоротший шлях, тобто навчалися орієнтуванню. Психолог пояснював це явище тим, що під час проходження лабіринту в щура формується когнітивна карта доквілля, тобто така структура, яка вказує шляхи (маршрути) й лінії поведінки, а також взаємозв'язки елементів навколишнього середовища, і саме ця карта визначає, як реагуватиме тварина. Проведений експеримент дав підставу дослідникові зробити припущення про наявність подібних когнітивних карт як форм організації інформації про навколишній світ і в людини. У подальшому

поняття когнітивної карти втратило суто географічне значення; його почали активно застосовувати в соціології, філософії, психології, педагогіці, менеджменті, комп'ютерних технологіях, історії, військовій справі тощо й трактувати як схематичний, спрощений опис фрагменту картини світу індивіда, який стосується конкретної проблемної ситуації [2].

Когнітивна карта (з лат. *cognitio* – знання, пізнання) в сучасному потрактуванні позначає образ знайомого просторового оточення [3, с. 473]. Когнітивні карти належать до того ж класу систем представлення знань, що й фрейми. М.В. Гаврилова так визначає сутність цього явища: «когнітивна карта – це граф, у вузлах якого перебувають описи деяких важливих подій, ситуацій, а відношення, які пов'язують вузли, <...> відображають причинові зв'язки між подіями і вплив подій одна на одну» [4, с. 44]. О.В. Луциньська описує два різновиди когнітивного картографування – жорсткий і м'який: «Суть кожного з них полягає в такому: жорстке картографування спирається на мовну форму тексту, в карті відбито лише ту інформацію й ті відношення, які експліцитно представлені в тексті. В той же час м'яка побудова карт передбачає, що <...> експерт спирається не тільки на аналізований текст і те, що є очевидним, мовби «лежить на поверхні», але й на свої знання й досвід про ситуацію чи проблему» [3, с. 474].

Теорію когнітивного картографування в когнітивній лінгвістиці розвинула О.С. Кубрякова, яка вважає, що когнітивну карту слова можна розглядати як: 1) відображення найуживаніших контекстів слова; 2) констатацію всіх напрямів, за якими йдуть перетворення семантики слова; 3) рекомендацію до повнішого лексикографічного представлення значень слова тощо [5, с. 376]. Дослідниця наголошує, що когнітивна карта демонструє й доцентрові, й відцентрові потенції слова. У цьому сенсі вказані в схемі концепти є посередниками між «готовим» інтенціоналом і новим екстенціоналом, який народжується у вживанні слова. До того ж, якщо йти від концептів до інтенціоналів, вимальовується картина конвенційного значення знака, а якщо від концептів – до їхніх конкретних субститутів «праворуч» і «ліворуч», видно синонімію, яка складається в мові. Усе разом дає уявлення про семантичні мережі, які пов'язують окремі значення слова, і можна говорити про когнітивну структуру як про фреймову, адже заповнення концептуального слоту відбиває звичайні сполучуваності розглядуваного слова, його стандартні заповнювачі тощо.

На рівні тексту й дискурсу поняття когнітивної карти потрактовано як інформаційну «модель повідомлення, тексту, що містить ментальні репрезентації їхнього змісту, представляє

глобальну картину кореляції та функціонування смислових програм, зумовлену стратегіями породження, сприйняття повідомлення й інтерактивністю комунікантів» [6, с. 233].

Ідея когнітивного картографування знайшла практичне застосування в комп'ютерному додатку «Карта Слів», у якому можна знайти синоніми й подібні за значенням вирази; вивчити сполучуваність слів; віднайти приклади вживання слів і словосполучень у контексті; знайти тлумачення слів і усталених виразів; вивчити мережу словесних асоціацій; подивитися розбір слова за складом і подібні за морфемною будовою слова (Карта). Сполучуваність слова й тривимірний граф сполучуваності представлені в Корпусі українських текстів Лейпцизького університету (Корпус-Лейпциг).

Картування (mapping), за С.А. Жаботинською, є, поряд із конструюванням (construal), засобом упорядкування інформації та її подальшої інтерпретації [7, с. 180]. У конструюванні інформації беруть участь такі когнітивні операції: фокусування (focusing) – знаходження того, що ми обираємо поглядом; перспектива (perspective) – визначення, звідки ми ведемо спостереження; специфікація (specificity) – яким чином ми деталізуємо нашу увагу, промінантність (prominence) – знаходження найбільш значущих елементів [8, с. 55]. К.П. Єсипович визначає когнітивну карту як графічне відображення планування, збирання, оброблення та збереження інформації, що містяться в свідомості людини. Цей план є основою її уявлення про минуле, сучасне та ймовірне майбутнє. Для побудови когнітивних карт здійснюють аналіз персоніфікованої текстової інформації, за допомогою якої можна виокремити певні стабільні характеристики мислення, властиві автору тексту [9, с. 255].

Підґрунтя побудови когнітивної карти – процеси категоризації; власне карта має вигляд ієрархічної структури, що її зазвичай візуалізують у вигляді орієнтованого графа. У працях із когнітивного термінознавства описують таку послідовність дій для створення когнітивної карти: 1) виокремлення базових (вузлових) концептів, що фрагментують предметну галузь спеціального знання; 2) виявлення базових ознак, що є критеріями категоризації; 3) групування концептів з аналогічними ознаками в певні категорії-рубрики цієї дисципліни; 4) побудова фреймової схеми окремих фрагментів і всієї структури науки загалом.

Ідея когнітивної карти в сучасній українській лексикографії відображена в теорії портретування слова, описаної зокрема в статті Є. А. Карпіловської [10]. Дослідниця для моделювання «портрета» слова пропонує 7 зон інформації: «1) зона слова – об'єкта опису із зазначенням можливих варіантів написання чи наголошування, зі вказівкою на тип такої лексеми (актуалізоване слово, новозапози-

чення, новотвір чи неосемантизм), а також хронології її побутування в українській мові за матеріалами словників і текстів, починаючи від перших її фіксацій; 2) зона відмінювання слова (за «Грамматичним словником української літературної мови. Словозміна»). У цій зоні для слів, зареєстрованих у словниках до 1991 р., року проголошення незалежності України й утвердження української мови в статусі мови держави, подано зразок відмінювання <...> або зазначено, що вони невідмінювані, а для нових слів <...> за наявними в ньому зразками словозміни визначено парадигму їхнього відмінювання з можливими її варіантами; 3) і 4) зони дефініції слова, відповідно, нової і старої (поданої у словниках до 1991 р.) для уявлення так званих неосемантизмів, тобто нових значень уже відомих слів на зразок слова *вертикаль*, що навіть у новому одномомному академічному «Словнику української мови», виданому 2012 р., витлумачено як суто математичний термін, хоча в текстах його вже давно вживають зі значенням «ієрархія, система підпорядкованих об'єктів», наприклад, *виконавча вертикаль, організація із суворою вертикаллю*; 5) зона синтагматики (сполучуваності) слова, яка засвідчує предикацію, текстові властивості слова; у цій зоні з різним ступенем деталізації можна фіксувати типи словосполук з описуванням словом, підкреслюючи передусім нові його сполучувальні властивості, зокрема внаслідок міжчастиномовних переходів (конверсії) або неосемантизації; 6) зона парадигматики слова, його системні властивості, відношення з іншими словами: синонімічні, антонімічні <...>, гіперо-гіпонімічні (родо-видові, категорійно-розрядні) відношення, наприклад, між словами *мережа* та *I(i)нтернет* у їх новому значенні «об'єднання комп'ютерів»; 7) зона епідигматики (словотворення) слова, яка охоплює всі способи морфологічного й семантичного словотворення, реалізовані таким словом у сучасних текстах, у тім числі, каламбурне словотворення, різноманітну гру з ним <...>. Остання зона дуже важлива для української мови, оскільки словотворення втримує свої позиції провідного способу її номінації і захищає її основну типологічну рису – синтетизм, однослівність позначень» [10, с. 463–465].

Л.О. Манерко наголошує, що поняття «когнітивна карта» в лінгвістиці потрактовано по-різному: когнітивна карта постає частиною більш складної ментальної конструкції, яка охоплює такі терміни, як *траєктор* – випукла фігура в профілі й *орієнтир* – об'єкт, відносно якого рухається основний предмет, причому когнітивна карта спирається на поняття «прототип» і «схема» (У. Р. Ленекер); «образна схема» як певний повторюваний динамічний зразок (pattern) наших процесів сприйняття й моторних програм, які надають зв'язність і структуру нашому досвіду

(М. Джонсон); термін *когнітивна карта* виявляється пов'язаним із такими поняттями, як «когнітивне картування» («cognitive mapping») і знаходження шляху («wayfinding») (Р. Р. Джекендофф); в іншій концепції *cognitive mapping* – це когнітивне відображення, когнітивне перенесення, тобто операція, яка встановлює відповідність між різними когнітивними структурами (Дж. Лакофф і Ж. Фоконьє). Разом із тим, на думку дослідниці, термін *когнітивна карта* може бути застосований в описові термінологічних систем у когнітивному термінознавстві. Когнітивна карта дає уявлення про всю структуру науки. Крім того, виявляється, що термін *когнітивна карта* найбільш прийнятний для відображення властивостей окремих категорій, їх розмаїття й типів у складі єдиного цілого масиву одиниць, які мають стосунок до різних термінологічних систем мови [11]. Л.О. Манерко й В.Ф. Новодранова вважають, що когнітивна карта здатна найбільш повно відобразити процеси категоризації й концептуалізації мовних явищ і все розмаїття категорій, які входять до системи мови [12, с. 287].

Широко потрактовують поняття когнітивної карти, то Н.В. Васильєва та А.З. Абдурахманова з опертям на поняттєвий апарат когнітивної лінгвістики професійну галузь знання / предметну сферу представляють як концептосферу з візуалізацією у вигляді когнітивної карти [13, с. 97]. У центрі дослідницьких пошуків постає зв'язок формування нових знань із «досвідом взаємодії фахівця зі світом» [14, с. 8].

Як видно з огляду праць, присвячених когнітивній карті, це поняття потрактоване досить широко. Упроваджуючи в науковий обіг поняття «діахронійна когнітивна карта лінгвістичного терміна», спираємося на напрацювання щодо історичного паспорта терміна, на якому ґрунтоване діахронійне дослідження синтаксичних термінів української мови Ю. А. Чернобров [15]. На думку авторки, історичний паспорт синтаксичних термінів – це «дослідницький інструмент, який узагальнює відомості про джерело, час фіксації та регіональне поширення певного терміна» [15, с. 53]. Матеріал історичного паспорта представлено в п'яти зонах: 1) реєстровий термін (сучасне термінологічне позначення, засвідчене в енциклопедії «Українська мова»); 2) фіксація терміна до XIX ст. (якщо це можливо); 3) відтворення формування номінації, формальних і семантичних видозмін терміна в XIX – середині XX ст.; 4) представлення сучасного терміна; 5) дослідницькі коментарі щодо тенденцій розвитку форми й семантики аналізованого терміна [15, с. 53–55].

Урахування сучасних напрацювань у царині когнітивно-дискурсивного термінознавства, зокрема й теорії когнітивного картування, уможливує

подальший їхній розвиток у термінопонятті й термінові, який номінує це поняття, – *діахронійна когнітивна карта лінгвістичного терміна* (далі – ДККЛТ). ДККЛТ – це система представлення лінгвістичних знань, що відображає процеси концептуалізації й категоризації лінгвістичного терміноконцепту в проєкції на лінгвістичний термін, який його номінує.

Проілюструємо ДККЛТ терміна *фонетика*, що містить такі складники. 1. Термін – номінант терміноконцепту та / або його дефініція. *Фонетика* – 1) звукова будова мови; 2) розділ мовознавства, що вивчає звуковий бік мови (УМЕ 2007, с. 792; Селіванова 2010, с. 756). 2. Етимологія терміна. Термін запозичено, очевидно, з німецької мови; створений у ХІХ ст. на ґрунті грецького *φωνητικός* «звуковий, голосовий», пов'язаного з *φωνήτος* «що виражається словами», і далі з *φωνεῖν* «говорити ясно, виразно», *φωνή* «звук, голос» (ЕСУМ 6, с. 117–118). 3. Перша фіксація в лінгвістичних джерелах (за можливості). У нашому матеріалі термін уперше зафіксовано в граматиці Є. Тимченка (Тимченко 1907). 4. Діахронія концептуалізації терміноконцепта: а) формальна: *звукослов'ї* (Осадца 1864, с. 1); *звукословье* (Дячан 1865, с. 2); *звучня* (Возняк 1911, с. 84; Тимченко 1907, с. 1; Сімович 1918, с. 37); *звуки* (Руска граMATика 1893, с. 7); наука о звукахъ (Партьцькій 1873, с. 3); *наука про звуки* (Огоновський 1889; Панькевич 1936); *наука про форми звука* (Тимченко 1907, с. 1); *фонетика* (Верхр. 1913, с. 17; Тимченко 1907, с. 1; Горещький, Шаля 1929, с. 5; Гарайда 1941, с. 9; Кримській 1922, с. 114; Огієнко 1917; Огієнко 1935, с. 3); б) семантична: поняття фонетики розвинулося з прос(з)одії, теорії віршування, описаної в давніх слов'янських граMATиках (Смотрицький; Зизаній); У граMATиці Аполлона Діскола (II ст. н. е.) слово *ῥηθῆ* вживалося в значенні звукового складу слова. Досить довго фонетику розглядали як вчення про звуки і вчення про склад слова. Тепер цей термін означає науку, що вивчає звукову і фізіологічну природу основних мовних одиниць первної мови, в першу чергу фонем, а також досліджує правила видозмін цих фонем і їх взаємозв'язків (Москаленко, 1959). Сучасний розвиток фонетики відбувається за рахунок спеціалізації й автономізації семантичних компонентів: *загальна, історична,*

фізіологічна (акустична фонетика, артикуляційна фонетика), експериментальна, описова фонетика, сегментна фонетика, суперсегментна фонетика тощо. 5. Діахронія лексичної категоризації терміноконцепту: традиційно фонетика була складником граMATики: М. Осадца виокремлює фонетику (у його термінології – *звукослов'ї, Lautlehre*) поряд із такими частинами граMATики – *словообразованье, Wortbildungslehre; видослов'ї, Formenlehre; словосочинень, Wortfügungslehre* (Осадца 1864, с. 1); Ом. Партицький ділить граMATику на 3 частини: наука о звукахъ, наука о словахъ, наука о реченьяхъ (Партьцькій 1873, с. 3); «Руска граMATика» С. Смаль-Стоцького і Ф. Гартнера містить такі частини: *Звуки, Букви, Словотворене, Відмінюванє, Складня* (Руска граMATика 1893, с. 177–179); Є. Тимченко проділяє граMATику на *науку про форми звука, чи фонетику (звучню); науку про форми слова, чи морфологію, що поділяється на словотворення і словозміну; науку про форми речення, чи складню* (Тимченко 1907, с. 1); П. Горещький та І. Шаля виокремлюють *фонетику, морфологію та синтаксу* (Горещький, Шаля 1929, с. 5). 6. Текстова представлення терміноконцепту в діахронії (матеріал не надає можливості представити цей фрагмент ДКЛТ). 7. Модель внутрішньо- та міжгалузевих системних зв'язків терміноконцепту. «Особливістю фонетичної термінології є те, що в ній теоретичні і практичні аспекти дослідження переплетені, її поняттєво-термінологічний апарат перебуває в активній взаємодії з такими підсистемами, як лінгвістика (орфоепія, графіка, орфографія, а також лексикологія, граMATика (морфологія та синтаксис) і стилістика), так і прикладні сфери – біології (анатомії, фізіології, нейрофізіології), фізики, психології, логіки, афазіологія й логопедія, фізична акустика й психоакустика; техніка зв'язку; теорія інформації; кібернетика й інформатика; статистика; метрика й версифікація; теорія спілкування; когнітологія; психологія; соціологія; історія; етнографія; культурологія; естетика» [17].

Запропонована структура ДККЛТ відбиває основні напрями, за якими здійснюємо когнітивно-дискурсивний аналіз лінгвістичних терміноконцептів, і може бути покладена в основу моделювання словникової статті в історичному словнику лінгвістичних термінів.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Верхр. 1913** – Верхратський І. Наша правопись. Львів : З пєчатні В. А. Шийковського, 1913. 57 с.
Возняк 1911 – Возняк М.С. Галицькі граMATики української мови першої половини ХІХ столїття / М. С. Возняк. Львів, 1911. 340 с.
Гарайда 1941 – Гарайда І. ГраMATика руського язика. Унґварь : Выдана Подкарпатского Общества Наукъ, 1941. 146 с.
Горещький, Шаля 1929 – Горещький П.Й. Українська мова : практично-теоретичний курс / П.Й. Горещький, І. Шаля. – Київ : Книгоспілка, 1929. 336 с.

Дячан 1865 – Дячан П. Методична грамати́ка языка мало-русского / Пилипъ Дячанъ. Львѣвъ : Ставропіг. ін.-т., 1865. 143 с.

ЕСУМ 6 – Етимологічний словник української мови. Т. 6 (У–Я). Київ : Наукова думка, 1982. 568 с.

Зизаній – Зизаній Л. Граматика словенска / Л. Зизаній. Вільно, 1596. 180 с. (Факс. перевид. Київ : Наук. думка, 1980, підгот. В. В. Німчука).

Карта – Карта Слов: словарь-тезаурус русского языка https://play.google.com/store/apps/details?id=ru.kartaslov.app&hl=en_US. (дата звернення: 1.07.2020).

Корпус-Лейпциг – Корпус текстів українською мовою Лейпцизького університету. URL : https://corpora.uni-leipzig.de/de/res?corpusId=ukr_mixed_2014&word=%D1%84%D0%BE%D0%BD%D0%B5%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0 (дата звернення: 23.08.2020).

Кримській 1922 – Кримській А. Українська мова, звідкіля вона взялася і як розвивалася / Агатангел Кримський // Шахматов О., Кримський А. Нариси з історії української мови та хрестоматія з пам'ятників письменської старо-українщини XI–XVIII в.в. Київ : Видавниче т-во «Друкар», 1922. С. 87–128.

Огієнко 1917 – Огієнко І.І. Вчімося рідної мови! Нариси про мову українську / І.І. Огієнко. Київ : Видавництво Книгарні Є. Череповського, 1917. 32 с.

Огієнко 1935 – Огієнко І. Складня української мови / Іван Огієнко. Ч. І. Вступ до вивчення складні. Жовква : Друкарня оо. Василян, 1935. 196 с.

Огоновський 1889 – Огоновський О. Граматика руского языка для школь середныхъ. Львів, 1889. 118 с.

Осадца 1864 – Осадца М. Граматика руского языка. / Михайль Осадца. Львѣвъ, 1864. 256 с.

Панькевич 1936 – Панькевич И. Граматика руского языка для школъ средних и горожанскихъ / И. Панькевич. 3-є вид., пер. і доп. Прага, 1936. 205 с.

Партыцькій 1873 – Партыцькій О.О. Граматыка руска для ужитку в школахъ людовихъ в Галичині / О.О. Партыцькій. Львів : Ц. к. накл. шк книжок, 1873. 174 с.

Руска грамати́ка 1893 – Руска грамати́ка / С.Й. Смаль-Стоцький, Ф. Гартнер. Львів : 3 друк. Наук. т-ва ім. Шевченка, 1893. 182 с.

Селіванова 2010 – Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2010. 844 с.

Сімович 1918 – Сімович В.І. Практична грамати́ка української мови / В.І. Сімович. Раштат, 1918. 584 с.

Смотрицький – Смотрицький М. Грамматіки Славенския правильное Сѣнтагма / М. Смотрицький. Єв'є, 1619 (тип. Веленского братства). 492 с. (Факс. перевид. Київ : Наук. думка, 1979, підгот. В.В. Німчука).

Тимченко 1907 – Тимченко Е. Українська грамати́ка. Ч. І. / Е. Тимченко. Київ, 1907. 179 с.

УМЕ 2007 – Українська мова. Енциклопедія. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана. 2007. 853 с.

ЛІТЕРАТУРА

1. Tolman E. C. Cognitive maps in rats and man. *Psychological Review* 55. 1948. P. 189–208.
2. Плотинский Ю.М. Модели социальных процессов : учеб. пос. 2-е изд. перераб. и доп. Москва : Логос, 2001. 296 с.
3. Луцинская О. Особенности работы с оригинальными текстами СМИ на занятиях по английскому языку. *Журналістыка-2015: стан, проблеми і перспективы* : матеріялы 17-й Міжнар. навук.-практ. канф., 12-13 ліст. 2015 г., Мінск / рэдкал. : С.В. Дубовік (адк. рэд.) [і інш.]. Вып. 17. Мінск : БДУ, 2015. С. 473–475.
4. Гаврилова М.В. Методы и методики исследования политической коммуникации : учеб. пос. для студентов вузов. Санкт-Петербург : Изд-во Невского ин-та языка и культуры, 2008. 92 с.
5. Кубрякова Е.С. Язык и знание. На пути получения знаний о языке : части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира / Рос. академия наук. Ин-т языкознания. Москва : Языки славянской культуры, 2004. 560 с.
6. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2010. 844 с.
7. Жаботинская С.А. Когнитивное картирование как лингвосомиотический фактор. *Функциональная лингвистика* : сб. науч. работ / отв. ред. А. Н. Рудяков. Симферополь : Изд-во Крымск. республ. ин-тут последипл. пед. образ., 2012. № 3. С. 179–182.
8. Langacker R. W. Cognitive grammar. A basic introduction / Ronald Langacker. N. Y. : Oxford University Press, 2008. 562 p.
9. Єсипович К.П. Феномен когнітивного картування в сучасній лінгвістичній парадигмі. *Studia linguistica*. 2013. Вип. 7. С. 254–257.

10. Карпіловська Є.А. Роль картотеки «портретів слів» в укладанні словників нового покоління. *Українська мова в контексті сучасної славістики* : монографія / Н.Ф. Клименко, Є.А. Карпіловська, Л.П. Кислюк, Ю.В. Романюк / відп. ред. Є.А. Карпіловська. Київ, 2019. С. 458–473. URL : [https://r2u.org.ua/data/other/Ukr.mova_v_konteksti_suchasnoi_slavistyky\(2019\).pdf](https://r2u.org.ua/data/other/Ukr.mova_v_konteksti_suchasnoi_slavistyky(2019).pdf). (дата звернення: 18.08.2020).
11. Манерко Л.А. Вариативность в понимании термина «когнитивная карта» в когнитивных науках и терминоведении. *Языковая личность в контексте времени* : сб. материалов Междунар. науч.-практич. конф. 26 ноября 2010 г. / под ред. Руберт И.Б., Клепиковой Т.А. Санкт-Петербург : СПбГУЭФ, 2010. С. 160.
12. Манерко Л.А., Новодранова В.Ф. Концептуальная и когнитивная карта как методологический аппарат когнитивно-коммуникативного терминоведения. *Когнитивные исследования языка*. 2014. № 19: Когнитивное варьирование в языковой интерпретации мира: материалы круглого стола / отв. ред. выпуска В.З. Демьянков. С. 275–287.
13. Васильева Н.В., Абдурахманова А.З. Фреймовое моделирование больших терминосистем (на примере англоязычной строительной терминологии). *Лингвистика и методика преподавания иностранных языков*. Москва, 2017. С. 94–114.
14. Cabré M. T. Terminology : theory, methods and applications. Amsterdam : John Benjamins, 1999. 247 p.
15. Чернобров Ю. Історія синтаксичних термінів української мови : ХІХ – перша половина ХХ ст. : монографія. Київ : Наукова думка, 2019. 183 с.
16. Москаленко Н.А. Нарис історії української граматичної термінології. Київ : Радянська школа, 1959. 224 с.
17. Циганок Г.М. Кваліфікація українських фонетичних термінів у системі лінгвістичної термінології. URL : <http://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/6748/1/Циганок%20Г.%20М.%20Кваліфікація%20українських%20фонетичних%20термінів.pdf>. (дата звернення: 24.08.2020).

REFERENCES

1. Tolman E. C. Cognitive maps in rats and man. *Psychological Review* 55. 1948. P. 189–208 [in English].
2. Plotinskij, Yu. M. (2001). *Modeli social'nyh processov* [Models of social processes]. Moscow: Logos [in Russian].
3. Lushhinskaja, O. (2015). Osobennosti raboty s original'nymi tekstami SMI na zanyatiyakh po angliyskomu yazyku [Peculiarities in working with original media texts in English lessons.]. Proceedings from *Journalism-2015: state, problems and prospects: 17th International Scientific and Practical Conference* (Vol. 15). (pp.473-475). Minsk [in Russian].
4. Gavrilova, M. V. (2008). *Metody i metodiki issledovaniya politicheskoi kommunikatsii* [Methods and methodologies in studying political communication]. SPb. : Nevskiy in-t yaz. i kul'tury [in Russian].
5. Kubryakova, E. S. Yazyk i znanie. Na puti polucheniya znaniy o yazyke : chasti rechi s kognitivnoj tochki zreniya. Rol' yazyka v poznanii mira Kubryakova, E. S. (2004). Language and knowledge. Towards acquiring the knowledge about language: parts of speech from the cognitive point of view. The role of language in the world cognition] Moscow: Yazyki slavyanskoj kul'tury.
6. Selivanova, O. O. (2010). *Linhvistychna entsyklopediya* [Linguistic encyclopedia]. Poltava: Dovkillia-K [in Ukrainian].
7. Zhabotinskaya, S. A. (2012). Kognitivnoe kartirovanie kak lingvosemioticheskij faktor [Cognitive mapping as a linguosemiotic factor]. *Functional linguistics*. Vol. 3. P. 179-182 [in Russian].
8. Langacker, R. W. (2008). *Cognitive grammar. A basic introduction*. Oxford: Oxford University Press [in English].
9. Yesypovych, K. P. (2013). Fenomen kohnityvnoho kartuvannia v suchasni linhvistychnii paradyhmi [The phenomenon of cognitive mapping in modern linguistic paradigm.]. *Studia linguistica*. Vol. 7. P. 254-257 [in Ukrainian].
10. Karpilovs'ka, Ye. A. (2019). The role of “portraits of words” card index in the compiling of new generation dictionaries. In Ye.A. Karpilovs'ka (Ed.) *Ukrainian language in the context of modern Slavic studies*. Retrieved from [https://r2u.org.ua/data/other/Ukr.mova_v_konteksti_suchasnoi_slavistyky\(2019\).pdf](https://r2u.org.ua/data/other/Ukr.mova_v_konteksti_suchasnoi_slavistyky(2019).pdf) [in Ukrainian].
11. Manerko, L. A. (2010). Variativnost' v ponimani terminu “kognitivnaya karta” v kognitivnykh nauках i terminovedenii [Variability within the meaning of the term “cognitive map” in cognitive sciences and terminology]. Proceedings from *Language personality within the context of time: International Scientific and Practical Conference* (26.11.2010). P. 160 [in Russian].
12. Manerko, L. A., Novodranova, V. F. (2014). Konceptual'naya i kognitivnaya karta kak metodologicheskij apparat kognitivno-kommunikativnogo terminovedeniya [Conceptual and cognitive maps as

- methodological apparatus of cognitive-communicative terminology]. *Cognitive studies of language* Vol. 19. P. 275-287 [in Russian].
13. Vasilyeva, N. V., Abdurakhmanova, A. Z. (2017). Freymovoye modelirovaniye bol'shikh terminosistem (na primere angloyazychnoy stroitel'noy terminologii). [Frame modeling of large terminological systems: a case study of Civil Engineering terms in English]. *Linguistics and methods in Foreign Language Teaching*. P. 94-114 [in Russian].
 14. Cabré, M. T. (1999). *Terminology: theory, methods and applications*. Amsterdam: John Benjamins.
 15. Chernobrov, Yu. A. (2019). *Istoriia syntaktychnykh terminiv ukrainskoi movy: XIX – I polovyna XX st.* [History of Ukrainian syntactic terms : XIX – I part of XX century]. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
 16. Moskalenko, N. A. (1959). *Narys istorii ukrainskoi hramatychnoi terminolohii* (Brief history of ukrainian grammar terminology). Kyiv: Radyanska shkola [in Ukrainian].
 17. Tsyhanok, H.M. (2019). Kvalifikatsiia ukrainskykh fonetychnykh terminiv u systemi linhvistychnoi terminolohii [Qualification of Ukrainian phonetic terms in the system of linguistic terminology]. Retrieved from <http://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/6748/1/Циганок%20Г.%20М.%20Кваліфікація%20українських%20фонетичних%20термінів.pdf> [in Ukrainian].